

SOCIALTJÄNST- OCH ARBETSMARKNADSFÖR- VALTNINGEN

AVDELNINGEN FÖR STADSÖVERGRIPANDE FRÅGOR, KOMET

BILAGA 1
DNR 3.2-0549/2010
SID 1 (10)
2010-10-28

Till Länsstyrelsen i Stockholms län,
sociala enheten

SLUTRAPPORT OM KOMETPROJEKTET 1.6.2003-31.12.2006

Stöd till stadsdelsförvaltningarna i metod och kompetensutveckling av förebyggande insatser riktade till utagerande barn
Länsstyrelsens beteckning: 704-03-17711

Vid halvårsskiftet 2003 startade Komet som ett projekt och finansierades till en början i sin helhet med stöd från Länsstyrelsen med sammanlagt 3 000 000 kr för perioden 1.6.2003-31.12.2006. Senare bidrog även stadens Kompetensfond, Mobilisering mot narkotika, Alkoholkommittén och Folkhälsoinstitutet till utveckling av olika delar inom kometprogrammen.

I stadsdelsförvaltningarna finns 162 gruppleddare inom Komet 3- 11, majoriteten av dem utbildades under projektiden. Samtliga stadsdelar deltog. Inom varje stadsdelsförvaltning fanns i genomsnitt 8,3 utbildade gruppleddare i slutet av 2006. I verkligheten fanns inom vissa förvaltningar fler och andra färre. På grund av personalomsättning har antalet gruppleddare sedan dess minskat något men nya har också utbildats för att ersätta dem.

I gruppleddareutbildningen ingår handledning. För att motsvara efterfrågan på utbildningen och för att fördjupa och stärka kompetensen i staden har 22 handledare verksamma inom stadsdelsförvaltningarna även utbildats.

Totalt har minst 1 600 föräldrar och ungefär lika många barn i Stockholm nåtts av Komet 3-11. 270 föräldragrupper har genomförts, samtidigt har minst 600 föräldrar i Stockholm nåtts av Komet 12-18 år. Minst 100 sådana föräldragrupper har genomförts.

Inom skolKomet har totalt 139 handledare i resursteam och skolor i Stockholm utbildats till handledare i skolKomet vilka i sin tur utbildat 620 lärare med minst

650 elever som fått en särskilt riktad insats och cirka 15 000 elever som fått del av skolKomet på klassnivå.

Sedan dess har flera versioner av Komet utvecklats: Komet 12-18 för föräldrar till *ungdomar*, SisKomet för ungdomar på institution (i samarbete med Sis) och förstärkt Komet som är en mer individualiserad och behandlande variant. En version att användas i förskolan har utvecklats i samarbete Enskede-Årsta-Vantör, Bromma och Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltningar. En universell modell – ABC, Alla Barn i Centrum - som kan användas i relation till en större och mer allmän målgrupp utvecklas sedan 2010 i samarbete med Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning, Södertälje kommun och samverkande stadsdelar i Stockholm med bidrag från Folkhälsoinstitutet.

Bakgrund

Forskning visar att barn som är okoncentrerade, störande och bråkiga i hög utsträckning "... kommer att misslyckas inlärningsmässigt och få kamratproblem, vilket ökar sannolikheten att de ska söka sig till vänner som leder in dem i mer allvarliga former av antisociala aktiviteter, speciellt om de är bosatta i områden med generellt hög kriminalitet".¹ I tonåren och i vuxen ålder är dessa elever följaktligen också klart överrepresenterade vad gäller alkohol- och drogmissbruk samt psykisk ohälsa.² Hyperaktivt beteende i barndomen, tidig impulsivitet och antisocialt beteende är de viktigaste indikatorerna för utvecklande av olika former av sociala störningar däribland alkoholproblem.³ Stattin et al säger att "... vetenskapligt robusta interventionssatsningar i spädbarnsåldern/tidiga barndomen är ett viktigt redskap för att förhindra alkohol/drogmissbruk i tonåren och senare i livet". De säger vidare att ett viktigt steg mot att förbättra svenska ungdomars framtidsutsikter är att uppdatera arbetsmetoder i linje med "vad vi vet fungerar".⁴

Forskning⁵ har visat att strukturerade föräldraträningsprogram med inriktning på praktisk träning och övning med hemuppgifter är framgångsrika, särskilt för att arbeta med föräldrar till barn som agerar ut, som kan vara svåra att få kontakt med och som har svårigheter med koncentration och kamratrelationer. Program finns också utvecklade för lärare för att underlätta deras arbete med hela klassen och med barn som har svårigheter med koncentration och relationer. Ju tidigare insatser kan göras desto större är möjligheterna till framgång, visar forskning. Dessutom visar forskningsresultat från bland annat Baltimore att en kombination av föräldraskapscirklar och ledarskap i klassrummet ger förstärkta effekter.

¹ Conduct Problems Prevention Research Group, 199, s.632

² Kazdin 1998; Kupersmidt, Coie & Dodge, 1990; Ledingham, 1999; Mc Donald & Achenbach, 1999; m fl

³ af Klinteberg i Andréasson 2002 Sfhi

⁴ Ferrer-Wreder, Koutakis och Stattin i Andréasson, 2002 Sfhi

⁵ Bl.a. Kazdin, 1996, 1997; Webster-Stratton, 1996; Patterson et al., 1993

För staden har det varit angeläget att utveckla metoder som kan förebygga senare missbruk och kriminalitet och som kan användas inom stadsdelsförvaltningarna. Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen bidrar genom att skapa ytterligare kompetens inom förebyggande metoder som forskning har visat vara effektiva och genom att vidareutveckla förebyggande evidensbaserade metoder och insatser som är inriktade på individer och grupper. Två sådana metoder går under beteckningen föräldraträning/föräldragrupper - Parent Management Training förkortat PMT och Ledarskap i klassrummet - Classroom management.

Utveckling

En första version av en manual för en svensk föräldrautbildning utarbetades av Forster, Hassler och Havbring inom den dåvarande FoU-enheten. När PMT-projektet, senare Kometprojektet, påbörjades i mitten av 2003 med ekonomiskt stöd från Länsstyrelsen omfattade det vidareutveckling av manualen och utbildning för föräldragrupsledare i sju stadsdelsförvaltningar. Två psykologer med KBT-inriktning (kognitiv beteende terapi) anställdes för att genomföra utbildningen, handledningen, förankringsarbete inom stadsdelarna samt att vidareutveckla manualen.

FöräldraKomet – utbildning för föräldragrupsledare

Ursprungligen bestod utbildningen av tre och en halv dagar med elva handledningstillfällen á två timmar utspridda över terminen. Sedan dess har utbildningens utformning reviderats, för att höja kvaliteten, bli mer hanterlig och tillgänglig. Numera ser utbildningen ut på följande sätt:

- Åtta dagars utbildning utspridda över två terminer. Varje utbildningstillfälle består av en halv dags föreläsning och en halv dags handledning. Mellan varje utbildningsdag genomför gruppleddaren föräldraträffarna.
- För att delta i utbildningen ska gruppleddarna ha en föräldragrupp första terminen och en den andra terminen. Två personer håller tillsammans i en grupp.

De som har gått utbildningen är i allmänhet socialsekreterare, många av dem arbetar på familjecentraler, samt förskolepersonal och några lärare. Den ursprungliga föräldramanualen översattes till turkiska, arabiska och somaliska. Föräldragrupsledare som är tvåspråkiga finns och ett mål är att utbilda flera.

Föräldragrupper genomförs nu i samtliga stadsdelsförvaltningar. De har varit föremål för en randomiserad kontrollerad studie som genomförts av den tidigare FoU-enheten av doktoranderna vid Uppsala universitet, Åsa Kling och Martin Forster under ledning av Knut Sundell och Lennart Melin.

Handledarutbildning

Efter den första terminen blev efterfrågan på utbildningen stor från stadsdelsförvaltningarna. För att öka kapaciteten och förankra kompetensen starkare på stadsdelarna påbörjades en handledarutbildning där utbildade föräldragrupsledare under ett års utbildning har fått:

- Utbildning i KBT, 20 tillfällen à tre timmar
- Handledning på handledning
- För att gå utbildningen har handledarna haft en handledningsgrupp med föräldragrupsledare en första terminen och en annan andra terminen.

Skolkomet

Komet för lärare, ett program för ledarskap i klassrummet, utvecklades inom dåvarande FoU-enheten av Martin Forster, som också har utvärderat modellen. Sedan våren 2004 ingår programmet som en del i Kometprojektet. Under senare år har kapaciteten kunnat ökas för att utbilda fler resurspersoner i skolor, företrädesvis specialpedagoger.

- De får en dags introduktionsutbildning
- Därefter åtta halvdagar utbildning och handledning.
- Resurspersonerna handleder tre till fyra lärare, lärarna måste ha en elev som de vill arbeta med. Resurspersonen observerar samspelet mellan läraren och eleven i klassrummet.

Utvärdering och forskning

Utvärderingarna av Komet för föräldrar visade att mängden problem i hemmet minskade med ca 40 procent jämfört med kontrollgruppen⁶. Det motsvarar resultaten hos de bästa evidensbaserade programmen i utländska utvärderingar. Alla föräldrar som deltagit i Stockholm har fyllt i diagnoskattningar för ADHD och trotsyndrom före och efter deltagande i grupp. Symtomen inom dessa diagnoser minskade signifikant.⁷

Fjortonmånadsuppföljning visade att skolKomet/Komet för pedagoger hade gett signifikanta effekter på barnens aggressivitet, hyperaktivitet och sociala förmåga. Utvärderingen av skolKomet visade att lärarnas negativa bemötande och barnens

⁶ Kling, Å., Sundell, K., Melin, L., Forster, M. (2006). *Enrandomiserad effektutvärdering av föräldraprogram för barns beteendeproblem*. (FoU-rapport 2006:14). och Hassler, M. & Havbring, L. (2003). *Föräldracirklar - en metod för att utveckla sitt föräldraskap* (FoU-rapport 2003:5).

⁷ Kling, Å., & Sundell, K. (2006). *En verksamhetsutvärdering av föräldrars deltagande och upplevelse av programmet KOMET* (FoU-rapport 2006:13). Verksamhetsutvärderingen saknar kontrollgrupp till skillnad från övriga utvärderingar. Resultatet ska därför tolkas med försiktighet.

utagerande beteende minskade. Det tydligaste resultatet hos eleverna var att kamratproblemen minskade.⁸ SkolKomet har även utvärderats för barn med ADHD

och DAMP. Eleverna i Komet arbetade mer koncentrerat än eleverna i kontrollgruppen.⁹

förstärkt Komet, från början iKomet - individuell Komet/Behandlingskomet
Hösten 2005 påbörjades utvecklingen av Komet avsedd som en behandlande social insats. En särskild rapport om utvecklingen av programmet bifogas.

Komet för tonårsföräldrar

Komet har framgångsrikt spritts som metod för föräldrar till barn i åldern tre till elva år. Det fanns en stor efterfrågan på Komet för föräldrar till tonåringar, det vill säga barn tolv till arton år. Våren 2006 påbörjades arbetet med att utveckla ett sådant program, med finansiellt stöd från Mobilisering mot narkotika och Alkoholkommittén. Det tidigare utvecklade materialet anpassades till tonårsföräldrar. Principerna för att arbeta med tonåringar är desamma som i Komet för barn, men exemplen och övningarna behövde förändras och tillägg göras som handlar om kamratinflytande och allvarigare beteendeproblem som kan finnas hos tonåringar. Dessutom behövdes inslag som handlar om frigörelseprocessen - där föräldern både måste ha kontroll och släppa den.

Hösten 2006 genomförde första utbildningen i Komet 12-18. Manualen har sedan dess reviderats och filmer har producerats med stöd från Folkhälsoinstitutet och Sis.

SiSKomet

Statens institutionsstyrelse genomför för närvarande en försöksverksamhet som kallas Multifunc på två institutioner i Sverige. Hela insatsen bygger på evidensbaserade metoder. En del av insatsen består i att engagera den unges föräldrar och att underlätta återvändandet från institutionen till hemmet. En manual för utbildning

⁸ Forster, M, Sundell, K, Melin, L, Morris, R. J., Karlberg, M. (2006). A Randomized Controlled Trial of a Manualized Behavior Management Intervention Targeting Students with Behavior Problems.

⁹ Nylin, A. & Wesslander, E. (2003). Lärarbaserade insatser för elever med ADHD/DAMP/ADD-diagnos: en randomiserad studie (FoU-rapport 2003:5).

⁸ Majoriteten av föräldrarna i studien kommer från Stockholm.

av föräldrar till institutionsplacerade unga pojkar och flickor utvecklades i samarbete med SiS inom ramen för Multifunc, samtidigt utbildades personalen på institutionerna i modellen. Sedan manualen för Komet 12-18 år hade reviderats och filmer producerats använder SiS samma manual. Även personal från Stockholm HVB deltog i utbildningen och utvecklingsarbetet. Stora möjligheter finns för personal inom stadens institutioner att utbilda sig i och använda sig av manualen.

Samarbete

Samarbete har utvecklats med ett antal aktörer, framförallt med stadsdelsförvaltningar i Stockholm. Bland annat erbjuds adoptivföräldrar att delta i föräldragrupper. Ett samarbete med Familjehemsenheten finns. Ett vitalt samarbete fanns med den tidigare FoU-enheten, som genomförde utvärderingar av föräldraKomet 3-11 och skolKomet. Sedan dess har samarbete upprättats med FORUM och STAD inom Stockholms läns landsting, Karolinska institutet och Uppsala universitet.

Samarbete har periodvis skett med BUP i Stockholm och med SiS. Aktiva kontakter finns med Folkhälsoinstitutet, tidigare med Mobilisering mot narkotika, Alkoholkommittén, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) och UPP centrum inom Socialstyrelsen. Genom en studieresa i USA har nya kontakter upprättats med forskningsinstitutioner som där utvecklar preventiva och behandlande program.

Utveckling av Komet

Generell modell

Statens folkhälsoinstitut (FHI) lämnade i januari 2005, efter uppdrag av regeringen, en rapport om föräldrastöd, *Nya verktyg för föräldrar*. Rapporten föreslog bred användning av ett flertal strukturerade insatser. Folkhälsoinstitutet rekommenderade också bland annat utveckling och spridning av en svensk video-/DVD-version av samspelsprogram för bred användning individuellt och i studiecirklar.

Folkhälsoinstitutet och Socialdepartementet gav 2006 Kometprojektet i uppdrag att producera sådana filmer och anslog tillsammans 1,8 milj. kronor för detta. Syftet var att på ett enkelt sätt sprida kunskap om föräldrafärdigheter till en bred publik.

Filmerna bygger på innehållet i Kometmanualerna och kan därför också användas som en del av manualen i Kometutbildningen och i Kometgrupperna för föräldrar till barn 3-11 år.

Sedan dess har regeringen fattat beslut om ytterligare föräldrastödjande insatser och 2009 beviljade Folkhälsoinstitutet Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning och Södertälje kommun bidrag att tillsammans Kometsektionen inom Saf, KI och STAD att utveckla och beforska ett generellt föräldrastöd. Sektionens uppdrag är att utveckla ett föräldraprogram som riktar sig till alla föräldrar. Programmet kallas ABC – Alla Barn i Centrum – och en första pilotomgång genomförs under hösten i Spånga-Tensta och samverkande stadsdelar och kommuner.

FörskolKomet

Även Komet för förskolor efterfrågades av stadsdelsförvaltningarna. Bromma, Enskede-Årsta och Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltningar ansökte och fick medel hos Länsstyrelsen för att genomföra utveckling av ett sådant program. Kometsektionen har skrivit en manual som har utprovats tillsammans med förskolepersonal inom stadsdelsförvaltningarna. De tre stadsdelsförvaltningarna har också fått bidrag från Länsstyrelsen för att utvärdera programmet och studien pågår.

Utvecklingsarbete

Komet har sedan starten varit i ständig utveckling, med olika inriktningar och även i bemärkelsen att förbättringar och utveckling skett av det ursprungliga materialet. Manualer, föreläsningar, utbildningar, handledning, vidareutbildning, implementering, kvalitetssäkring och sätt att sprida och administrerar projektet har utvecklats.

Kometsektionen finns inom Avdelningen för stadsövergripande frågor och består av en grupp som arbetar med de olika inriktningarna av Komet. En gedigen kompetens har byggts upp, som är till nytta för familjer och stadsdelsförvaltningar och som bör förvaltas och utvecklas. Goda förutsättningar finns för ytterligare utveckling av Komet inom området förebyggande och behandlande insatser. Ambitionen att underhålla och säkra den uppnådda utvecklingen, kompetensen och kvaliteten inom stadsdelarna.

I de stadsdelar där föräldragrupper pågår och Kometverksamheten fungerar bra, det vill säga de att flesta utbildade gruppledarna genomför föräldragrupper, har ett gemensamt grepp tagits om Kometverksamheten. Någon ansvarar för den och de som arbetar med den träffas regelbundet. En chef vet vad verksamheten går ut på och tar ansvar för och uppmuntrar den, bland annat genom att ge goda förutsättningar till dem som arbetar med den – såsom rimlig ersättning för eventuell kvällsarbete.

Forskning visar entydigt att genomförandet av evidensbaserade program för att vara verksamt behöver vara troget ursprungsprogrammet. Tillämpas de i andra

former eller ”lättversioner” förlorar de sin verkan. Det innebär att stödfunktioner behöver finnas som kan upprätthålla programmens kvalitet och integritet.

Komet genomför följande uppgifter för att säkra och utveckla kompetensen:

- Utbildning och handledning i Komet, samtliga versioner
- Kvalitetssäkring och upprätthållande av kvaliteten i nuvarande verksamhet i form av framför allt i form av handledning och certifiering
- Upprätthåller kompetens inom stadsdelsförvaltningarna genom bland annat fortbildning och med psykologhandledning i behandlingsverksamhet
- Bistår stadsdelsförvaltningarna genom att utöka deras behandlingskompetens
- Utvärdering, utveckling, förbättring
- Vidareutveckling, nyutveckling av program och metoder
- Uppdaterar och reviderar materialet bland annat genom att fånga upp och sammanfatta synpunkter från användarna på stadsdelsförvaltningarna och för att förbättra manualer och material
- Administrativ samordning och stöd till stadsdelarna
- Initierar klinisk forskning

En styrka i projektet och den nuvarande verksamheten är att utvecklingen sker i nära samarbete med föräldragrupsledare inom stadsdelsförvaltningarna. Unikt för projektet var att det byggde på beforskade metoder och att dess utveckling och anpassning till svenska förhållanden samtidigt utvärderades av FoU-enheten.

De mål som projektet hade har sammanfattningsvis uppnåtts.

Redovisning av Projektbudget för förebyggande drogarbete- och tidiga insatser riktade till barn

Huvudman
Socialtjänst- och arbetsmarknadsförvaltningen, Stockholms stad
Projekt
Komet – föräldraträning (PMT) och Ledarskap i klassrummet
Ansvarig kontaktperson
Charlotte Skawonius
Budget avser tiden
1.5.2003- 31.12.2006
Projekt, start- och slutdatum
1.5.2003- 31.12.2006

KOSTNADER (KRONOR)

Personalkostnader inkl sociala avgifter		* Bidragen från länsstyrelsen har finansierat projektanställda psykologer, samt del av projektledningen. Psykologanställningarna har sedermera övergått i tillsvidareanställningar
Projektledning 0,50 %	975 000	
2 psykologtjänster	2 950 000 *	
Arbetstid gruppleddare SDF	3 300 000	
Arbetstid handledare SDF	1 500 000	
Barnvakt, tolk mm	175 000	
S:a	8 900 000 kr	
Kostnader för eventuell utvärdering, Intern eller extern		
Administration		
Tryckkostnader, material m m	250 000 kr	
Arbetslokaler	950 000 kr	
S:a	1 200 000 kr	
Andra kostnader		
Kurslokaler	100 000 kr	
Kaffe mm	40 000 kr	
OH kostnader	230 000 kr	
S:a	370 000 kr	
Totalsumma projektkostnader	10 470 000 kr	

FINANSIERING (KRONOR)

Egen insats	7 470 000
Erhållit annat ekonomiskt stöd, Myndigheter, stiftelser, organisationer	
Andra intäkter	
Förbrukat projektbidrag från Länsstyrelsen i Stockholms Län (kronor)	3 000 000 kr

Underskrift ansvarig

Charlotte Skawonius, tel: 08 508 25 603, charlotte.skawonius@stockholm.se

*Bidragen från länsstyrelsen har finansierat projektanställda psykologer, samt del av projektledningen. Psykologanställningarna har sedermera övergått i tillsvidareanställningar.